

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Лях Нелі Василівни «Адміністративно-правові засади реалізації гендерної рівності Національною поліцією України», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність дослідження. Гендерна рівність є одним з основоположних принципів прав людини, однак нерівність між чоловіками й жінками, а також між особами різної гендерної ідентичності спостерігається в усіх країнах, і переважно є наслідком відсутності рівних можливостей та грубих порушень прав людини.

Успішна реалізація гендерної політики у всіх сферах суспільного життя є одним із факторів втілення демократичних реформ - необхідної умови для входження України як повноправного партнера до світової спільноти.

Актуальність роботи підкреслюється й тим, що обрана тема дослідження узгоджується з Національною стратегією у сфері прав людини (укази Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015, від 24 березня 2021 року № 119/2021), Державною соціальною програмою запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2017 року № 728-р, Стратегічним планом розвитку Національної академії внутрішніх справ на 2018-2024 роки, затвердженим рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 27 лютого 2018 року, і виконано відповідно до Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020- 2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454.

Таким чином, викладене вище свідчить, що обрана автором тема для дослідження і поставлена мета присвячені дійсно актуальній проблемі, вирішення якої допоможе знайти правильний підхід при удосконаленні національного законодавства у сфері реалізації гендерної рівності Національною поліцією України і приведення його у відповідність до вимог міжнародних стандартів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій,

сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Вивчення дисертації та наукових публікацій Н.В. Лях засвідчують логічність структури дослідження, що надало можливість вдало визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та всебічно й повно проаналізувати задекларовану тему. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані здобувачкою, у своїй більшості є обґрунтованими і переконливими.

Для досягнення поставленої мети в роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, які дали змогу оптимально врахувати специфіку об'єкта, предмета, мети й завдань дослідження (діалектичний метод, методи аналізу, синтезу, дедукції, індукції, історико- правовий, логіко-семантичний, спеціально-юридичний, формально-логічний, моделювання та прогнозування, порівняльного законодавства та порівняльного правознавства). Зазначені методи використовувались у дисертації в їх взаємозв'язку і взаємозалежності, що забезпечило переконливість, всебічність, повноту та об'єктивність отриманих наукових результатів.

Дисертанткою проаналізовано значну кількість джерел (406 найменувань), ґрунтовно вивчено роботи інших науковців, що надало можливість вирішити наукову задачу, сформулювати пропозиції та рекомендації з удосконалення адміністративно-правових засад реалізації тендерної рівності НПУ. У своїй роботі Н.В. Лях спирається на доволі значну за обсягом емпіричну базу, що включає в себе: систематизовані дані державної та відомчої статистичної звітності за 2018- 2021 роки; річні звіти, інформаційні листи й аналітичні довідки Національної поліції України та Генеральної прокуратури України; результати опитування 289 поліцейських (інспекторів ювенальної превенції, дільничних офіцерів поліції, поліцейських патрульної поліції), у сфері реалізації гендерної рівності (Вінницька, Житомирська, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Черкаська, Чернігівська області та м. Київ); судову практику, рішення Європейського суду з прав людини, звіти ООН та рекомендації міжнародних організацій.

Уміле використання широкого спектру сучасних методів наукового пошуку

також позитивно вплинуло на ступінь обґрунтованості сформульованих висновків і рекомендацій.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених досліджень, повнота викладу в опублікованих працях визначається тим, що здобувачкою, на підставі узагальнення основних положень теорії адміністративного права, результатів аналізу чинного законодавства та правозастосовної практики, було сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій, які суттєво розширюють і поглиблюють наукові уявлення про правову природу, сутність і зміст адміністративно-правових засад реалізації гендерної рівності Національною поліцією України.

У результаті проведеного дослідження обґрунтовано ряд концептуальних теоретичних та практичних положень, наукових висновків, узагальнень та пропозицій, що відповідають змістовним ознакам наукової новизни. Зокрема, уперше було сформульовано авторську дефініцію адміністративно-правового регулювання гендерної політики в діяльності поліції як сукупності визначених нормами адміністративного права інструментів і засобів, які використовуються з метою забезпечення уповноваженими суб'єктами Національної поліції ефективного регулювання правовідносин за гендерною ознакою; доведено обґрунтованість і практичну необхідність дотримання міжнародних стандартів та використання Україною передового зарубіжного досвіду реалізації адміністративно-правових механізмів гендерної політики органами поліції: послідовна криміналізація різних форм насильства за гендерною ознакою (посилення відповідальності за вчинення насильства, свідком якого є дитина; неможливість уникнення кримінальної відповідальності за вчинення насильства за ознакою гендера повторно); застосування спеціальних електронних GPS-браслетів з метою відстеження та оперативного реагування на наближення кривдника до потерпілої особи; максимальне залучення громадських формувань до виявлення, запобігання та протидії виявам дискримінації за гендерною ознакою.

Також дисертанткою було удосконалено: науково-теоретичні уявлення про зміст гендерної політики в діяльності поліції, яка не обмежується запобіганням і

протидією правопорушенням у сімейно-побутовій сфері та поширюється на врахування в кадровій політиці принципу гендерної рівності, виконання завдань з охорони прав і законних інтересів людини, суспільства й держави, забезпечення публічної безпеки та порядку тощо; понятійно - категоріальний апарат терміносистеми «гендерна рівність» шляхом авторського визначення та уточнення таких дефініцій, як «наси́льство за гендерною ознакою», «адміністративно-правове регулювання гендерної політики в діяльності поліції»; наукові ідеї стосовно доцільності проведення для поліцейських тренінгів із формування толерантного ставлення та неприпустимості порушення прав представників ЛГБТ, недопущення гомофобії/трансфобії, налагодження комунікації з представниками сексуальних меншин; наукове положення про кадрове наповнення служб у справах дітей та інших державних структур фахівцями у сфері дитячої психології; розуміння взаємодії та напрямів взаємоузгоджених дій поліції, державних органів, зокрема й інших держав, установ і громадськості щодо забезпечення гендерної рівності на загальнодержавному, місцевому рівнях та з громадськістю; наукові позиції щодо використання органами Національної поліції месенджерів (текстових повідомлень, онлайн-чатів, чат-ботів тощо) як найефективніших у запобіганні та протидії насильству за гендерною ознакою; положення про запровадження практики обов'язкового винесення працівниками уповноважених підрозділів поліції термінових заборонних приписів стосовно кривдника щодо кожної особи - жертви насильства, зокрема щодо дитини, яка стала очевидцем акту насильства.

У результаті проведеного дослідження подальшого розвитку дістали: ретроспективний аналіз запобігання та протидії поліцією правопорушенням за ознакою гендера на території сучасної України, їх періодизація та характеристика виокремлених історичних етапів; аргументування необхідності використання в національному законодавстві терміна «гендер» замість поняття «стать», коли йдеться про біологічні, соціально-психологічні й інші особливості осіб різної статевої приналежності, а також доповнення законів України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» термінами «гендер», «домашнє насильство за гендерною ознакою»,

«мобінг» і «сталкінг», встановлення за такі дії адміністративної відповідальності в Кодексі України про адміністративні правопорушення (КУпАП); твердження про включення до статистичної звітності Національної поліції результатів протидії насильству за гендерною ознакою, що не будуть обмежені сімейно-побутовою сферою; аргументи на користь віднесення до видів адміністративних стягнень направлення особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за гендерною ознакою, і доповнення ст. 27-1 КУпАП, що визначатиме зміст програми для особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за гендерною ознакою, та процесуальний порядок її ініціювання; обґрунтування доцільності конкретизації в ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» повноважень поліції з метою підвищення ефективності її взаємодії з іншими суб'єктами запобігання та протидії гендерно обумовленому домашньому насильству, зокрема й з уповноваженими суб'єктами інших держав, щодо громадян України, які перебувають за кордоном, тимчасово виїхали з країни через військову агресію РФ; аргументація законодавчого визначення обов'язку центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді повідомляти службу у справах дітей про випадки вчинення або реальної загрози вчинення домашнього насильства не лише коли насильство було застосовано щодо дитини, а й коли вона була його очевидцем; положення про нагальність долучення в період воєнного стану уповноважених підрозділів поліції до процедури всиновлення та передачі під опіку дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування, до відбору кандидатів у патронатні вихователі, здійснення безперервного моніторингу за психологічним кліматом у сім'ях, у яких раніше були звернення щодо застосування насильства.

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Усі обґрунтовані дисертанткою висновки, узагальнення, пропозиції та рекомендації оприлюднено належним чином. Зокрема, результати наукового дослідження викладено в п'яти наукових публікаціях, серед яких три статті - у наукових виданнях, визначених МОН України як фахові з юридичних наук, дві - в

іноземному юридичному виданні (Венесуела), а також в семи тезах наукових доповідей, опублікованих за результатами участі в науково-практичних конференціях, навчальному посібнику та інформаційно - довідковій програмі (у співавторстві).

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи Н.В. Лях не викликають суттєвих зауважень. Висновки в дисертації сформовано відповідно до отриманих результатів, вони мають вагому аргументацію, свідченням чого є використана методологія дослідження, яка ґрунтується на сукупності загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані, відповідають меті та завданням, визначеним у вступі, відображені у загальних висновках та оприлюднені в опублікованих автором працях. Практичні рекомендації, обґрунтовані дисертантом, базуються на загальних висновках, зроблених за результатами проведеного дослідження, а висновки логічно витікають з проведеного аналізу та узагальнення значного масиву наукової інформації.

Методи дослідження використані комплексно, що дозволило досягнути високого рівня наукової обґрунтованості положень, які виносяться на захист. Практична цінність сформульованих висновків та рекомендацій забезпечується використанням значного масиву різноманітних емпіричних даних, а також власного практичного досвіду дисертанта, здобутого під час роботи в поліцейських підрозділах.

Отже, результати дисертаційного дослідження Н.В. Лях, які виносяться на захист є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційне дослідження Н. В. Лях викладене українською мовою та має чітку структуру, яка

відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, кожен з яких поділяється на відповідні підрозділи, залежно від поставлених завдань, висновків, списку використаних джерел та додатків. Необхідно зазначити, що кожен розділ дисертації має свою наукову значимість, слугує науковим підґрунтям для наступного розділу та у результаті об'єднання усіх розділів утворюється цілісне дослідження, що є основою для вирішення практичного завдання - удосконалення адміністративно-правових засад реалізації гендерної рівності Національною поліцією України.

Наведене дозволяє стверджувати, що дисертація Н.В. Лях відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Н.В. Лях можуть бути рекомендовані для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Лях Неля Василівна є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження. Безумовно позитивно оцінюючи дисертацію Лях Нелі Василівни, доцільним є зупинитися на ряді її дискусійних положень.

1. На сторінці 64 дисертант обґрунтовує необхідність внесення змін до КУпАП, спрямованих на розширення системи адміністративних стягнень і доповнення її таким стягненням, як «Програма для особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за гендерною ознакою» (зокрема внесення змін до ст. 25 КУпАП, вилучення ст. 39-1 КУпАП і доповнення його ст. 27-1). Водночас, запропоновані зміни видаються дещо непослідовними і неповними. Зокрема, за

межами уваги дисертанта залишилося питання щодо необхідності внесення змін до ст. 24 КУпАП, а також обґрунтування доцільності застосування такого адміністративного стягнення саме як основного.

2. З метою узгодження національного законодавства з положеннями ратифікованої Україною Стамбульської конвенції, дисертантка на с. 65 обґрунтовує необхідність внесення змін до ст. 173-2 КУпАП. Водночас, додаткового пояснення потребує пропозиція дисертантки щодо закріплення в диспозиції вказаної статті таких ознак гендерного насильства, як сексуальне домагання, гендерний мобінг і сталкінг.

3. У розділі 3.2 дисертантка аналізує передові практики тендерної політики, які застосовуються в діяльності поліцейських підрозділів зарубіжних країн. З огляду на швидкі темпи модернізації вітчизняного законодавства в аналізованій сфері, додаткового роз'яснення потребує питання щодо того, які з цих практик уже впроваджено в діяльність НПУ (і наскільки успішно), а які доцільно впровадити у майбутньому.

Водночас, зазначені зауваження суттєво не впливають на загальну високу позитивну оцінку підготовленої наукової праці. Вони лише спрямовані на уточнення і роз'яснення окремих положень дисертаційного дослідження.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Н.В. Лях на тему «Адміністративно-правові засади реалізації гендерної рівності Національною поліцією України», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. У ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирізняються новизною в постановці і вирішенні питань адміністративно-правових засад реалізації гендерної рівності Національною поліцією України.

Дисертаційна робота Н.В. Лях на тему «Адміністративно-правові засади реалізації гендерної рівності Національною поліцією України» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017

№ 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами та доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка - Лях Неля Василівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

**заступник директора Навчально-наукового
інституту заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Інна ШРУБ